

**ÖZBEGISTAN RESPUBLIKASY
MEKDEBE ÇENLI WE MEKDEP BILIM MINISTRIGI
YÖRITELEŞDIRILEN BILIM EDARALARY AGENTLIGINIŇ
YANYNDAKY PEDAGOGIK USSATLYK WE HALKARA
BAHALANDYRMAK YLMY-AMALY MERKEZI**

**UMUMY ORTA WE MEKDEPDEN DAŞARY BILIM EDARALARYNYŇ
ENE DILI WE EDEBIÝAT OKUW SAPAGY MUGALLYMLARYNY
ATTESTASIÝADAN GEÇIRMEK ÜÇIN HÜNÄR SYNAGYNDA
PEÝDALANYLYAN TEST ÝUMUŞLARYNYŇ
SPESIFIKASIÝASY**

UMUMY ORTA WE MEKDEPDEN DAŞARY BILIM EDARALARYNYŇ ENE DILI WE EDEBIÝAT OKUW SAPAGY MUGALLYMLARYNY ATTESTASIÝADAN GEÇIRMEK ÜÇIN HÜNÄR SYNAGYND PEÝDALANYLYÄN TEST ÝUMUŞLARYNYŇ SPESIFIKASIÝASY

Bu spesifikasiýa ene dili we edebiýat sapagyndan umumy orta bilim berýän edaralarynyň mugallymlaryny attestasiýadan geçirmek hünär synagynda peýdalanylyan test ýumuşlarynyň mazmuny, gurşawy, görnüşi, şekili, bahalamak ölçegi talaplardan ybarat.

I. Umumy ýörelgeler

Bahalamak maksady – talapkärleriň ene dili we edebiýat sapaklary boýunça nazary bilimleri, amaly başarnyk we kompetensiýalaryny kompleks bahalamak.

Bu bahalamagyň netijeleri esasynda pedagog kadrlar attestasiýa kabul edilýän kararlar esasy bolmagyny üpjün etmek maksadynda bahalamagyň ähli basgyçlarynda takyklyk, ynamlylyk, adalat we aýdyňlyk ýörelgelerine berjaý edilmegi üpjün edilýär.

II. Kadalaşdyryjy esaslar

1. Özbekistan Respublikasy Prezidentiniň «Mekdebe çenli we mekdep bilim ministrliги hem-de onuň düzümindäki edaralaryň işjeňligini netijeli guramak çäreleri dogrusynda» 2023-nji ýyl 26-njy maýdaky PF-79-san Permany.

2. Ministrler Kabinetiniň 2021-nji ýyl 17-nji sentýabrdaky «Mekdebe çenli, umumy orta, orta mahsus, professional we mekdepden daşary bilim edaralarynyň pedagog kadrlaryny attestasiýadan geçirmek tertibini gowulandyrmak çäreleri dogrusynda»ky 572-san Karary.

3. Özbekistan Respublikasy Ministrler Kabinetiniň 2023-nji ýyl 29-njy dekabrdaky «Mekdebe çenli, umumy orta, orta mahsus, professional we mekdepden daşary bilim edaralarynyň pedagog kadrlaryny attestasiýadan geçirmek tertibini gowulandyrylmagy mynasybetli Özbekistan Respublikasy Ministrler Kabinetiniň «Mekdebe çenli, umumy orta, orta mahsus, professional we mekdepden daşary bilim edaralarynyň pedagog kadrlaryny attestasiýadan geçirmek tertibini gowulandyrmak çäreleri dogrusynda» 2021-nji ýyl 17-nji sentýabrdaky 572-san kararyna özgeriş we goşmaçalar girizmek hakynda»ky 692-san Karary.

III. Bahalamak gurşawy

Ene dili we edebiýat sapagy mugallymlary üçin hünär sapagyndan 35 sany, hünär standartlaryndan 5 sany, pedagogik ussatlyk boýunça 10 sany, jemi 50 sany tets ýumuşy hödür edilýär we umumy test ýumşuny ýerine ýetirmek üçin 105 minut wagt berlen. Munda ýapyk tets ýumuşlaryndan (*diňe bir dogry jogaby talap edýän test ýumuşlary (Y1), laýyklygy anyklamagy talap edýän test ýumuşlary (Y2) we yzygiderliligi talap edýän test ýumuşlary (Y3)*) peýdalanylýar. Hünär sapaklaryndan düzülýän test synaglarynyň mazmun ugry we bahalanýan bilim we başarnyklar boýunça bölünişigi aşakdaky tablisada görkezilen:

**Test synaglarynyň mazmun ugry we bahalanýan bilim
we başarnyklar boýunça bölünişi**

1-nji tablisa

Mazmun ugry	Bilim we başarnyklar	Testleri ň sany
1.ENE DILI		20 sany
1.1. Okuw sowatlylygy (1 – 5 soraglar)		
1.1. Ylmy-köpçülikleýin teksti okap düşünmek	– tekstiň mazmunyna laýyk maglumaty anyklamak; – tekstiň bölekleriniň arasyndaky mazmun taýdan baglanyşyklary anyklamak; – tekstiň hronologiýasyny, yzygiderligini anyklamak; – tekstdäki fakt we pikirleri, sebäp-netijelerini anyklamak; – maglumatlary deňeşdirmek, umumylaşdyrmak we prosesini yzygiderligini düşünmek.	5 sany
1.2. Dilden amaly peýdalanmak (6 – 13 soraglar)		
1.2.1. Sözleşiş we dürs ýazuw	– harplar, asyl söz we goşulmalaryň aýdylyşy we ýazuw düzgünini bilmek we peýdalanyp bilmek; – goşup, aýryp, kese çyzyk bilen ýazmak düzgünlerini bilmek we peýdalanyp bilmek; – baş harplaryň ýazuw düzgüni we göçürmek düzgünlerini bilmek we peýdalanyp bilmek; – fonetik özgerişler (sesiň artdyrylmagy, çalşyrylmagy we düşürilmegi)ni tapawutlandyryp bilmek;	3 sany
1.2.2. Punktuasiýa	– ýazuwda dyngy belgilerini (nokat, sorag, ýüzlenme, köp nokat; otur, tire, iki nokat; nokatly otur, ýaý, goşa dyrnak) dogry ulanyp bilmek;	2 sany
1.2.3. Stil	– goşulmalaryň kontekstdäki manysy we wezipesini düşünmek, tapawutlandyryp bilmek hem-de dogry ulanmagy başarmak; – sözleriň kontekstdäki manysy we wezipesini düşünmek, tapawutlandyryp bilmek hem-de dogry ulanmagy başarmak; – baglaýjylaryň kontekstdäki manysy we wezipesini düşünmek, tapawutlandyryp bilmek hem-de dogry ulanmagy başarmak; – berlen ýagdaýa laýyk sözleşişiň nusgalaryny saýlamak.	3 sany
1.3. Dil nazaryýeti we lingwistik derňew (14 – 20 soraglar)		

1.3. Lingwistik derňew	– teksti häzirki türkmen edebi diliniň fonetik standartlary esasynda derňew etmek; – teksti häzirki türkmen edebi diliniň leksik standartlary esasynda derňew etmek; – teksti häzirki türkmen edebi diliniň morfemik standartlary esasynda derňew etmek; – teksti häzirki türkmen edebi diliniň morfologik standartlary esasynda derňew etmek; – teksti häzirki türkmen edebi diliniň sintaktik standartlary esasynda derňew etmek.	7 sany
2. EDEBIÝAT		15 sany
2.1. Çeper tekstiň derňewi (21 – 25 soraglar)		
2.1. Çeper tekst (proza, drama) derňewi	– eser böleginiň umumy mazmunyny düşünmek; – açyk aýdylmadyk pikir we ideýalary düşünmek; – edebi žanr we žanra degişli häsiýetleri anyklamak; – awtoryň usulyna degişli häsiýetleri derňew etmek; – çeper suratlandyрма serişdelerini tapmak, olaryň maksady we okuwçylara bolan täsirini derňew etmek; – eser bölegi esasynda obrazlara düşündiriş bermek.	5 sany
2.2. Edebiýat taryhy (26 – 33 soraglar)		
2.2.1. Milli edebiýat	– umumy orta bilim maksatnamasyna girizilen türkmen halk döredijiliginiň nusgalaryny düşünmek, derňew etmek we bahalamak; – umumy orta bilim maksatnamasyna girizilen türkmen şygryýetiniň nusgalaryny düşünmek, derňew etmek we bahalamak; – umumy orta bilim maksatnamasyna girizilen türkmen prozasynyň nusgalaryny düşünmek, derňew etmek we bahalamak; – umumy orta bilim maksatnamasyna girizilen türkmen dramaturgiýasynyň nusgalaryny düşünmek, derňew etmek we bahalamak;	6 sany
2.2.2. Dünýä edebiýaty	– umumy orta bilim maksatnamasyna girizilen dünýä edebiýatynyň taryhynda ähmiýetli orna eýe bolan epiki we dramatik eserleri düşünmek, derňew etmek we bahalamak; – dünýä edebiýatynyň taryhynda ähmiýetli orna eýe bolan liriki eserleri düşünmek, derňew etmek we bahalamak.	2 sany
2.3. Edebiýat nazaryýeti we çeper derňew (34 – 35 soraglar)		
2.3. Klassiki lirikanyň derňewi	– eseriň žanry, ölçegi we kapyýasyny anyklamak; – goşgudaky simwollary düşünmek we anyklamak; – çeper sungatlary derňew etmek.	2 sany

Kesplik standarty we pedagogik ussatlyk boýunça taýýarlanýan test ýumuşlarynyň mazmun ugry we bahalanýan bilim we başarnyklary boýunça paýlanyşy

2-nji tablisa

1. KESPLIK STANDARTY (36 – 40-njy soraglar)		5 sany
1.1. Kesplik standartlar	- pedagogyň kesplik standartlaryny (okuw prosesine meýilnama taýýarlamak, bilimiň netijeliligini üpjün etmek, özleşdirişi bahalamak we gaýtadan aragatnaşygy hödür etmek, terbiýeçilik işini guramak, howpsuz ösdüriji bilim gurşawyny döretmek we üpjün etmek, öz-özünü ösdürmek we kesp taýyndan ösmek, kärdeşleri we okuwçylaryň ata-eneleri bilen hyzmatdaşlyk etmek) bilmek we pedagogik ýagdaýlarda ulanyp bilmek.	5 sany
1. PEDAGOGIK USSATLYK (41– 50-nji soraglar)		10 sany
2.1. Umumy pedagogika	- pedagogika, didaktik, terbiýe we ýaş psihologiýasynyň esasy düşünjeleri we kategoriýalary, pedagogik çemeleşmeler we bilim paradigmalaryny bilmek we berlen ýagdaýa laýygyny saýlap bilmek; - pedagogikanyň ýörelgelerini (aňlylyk we işjeňlik, görkezmelilik, ulgamlaşýn we yzygiderli, ylmylyk, nazryýet we amalyýetiň birliги we başgalar) bilmek we berlen ýagdaýa laýygyny saýlap bilmek; - terbiýe we onuň görnüşlerini bilmek, bir-birinden tapawutlandyrmak we berlen ýagdaýa laýygyny saýlap bilmek; - sapak we onuň görnüşlerini (täze bilim bermek sapagy, berkitmek sapagy, gaýtalamak we umumylaşdyrmak sapagy, barlag sapagy, aralaş sapak: leksiýa sapagy, söhbet sapagy, amaly sapak, laboratorýa sapagy, özbaşdak iş sapagy; adaty sapak, adaty däl sapak we başgalar) bilmek, sapaga meýilnama taýýarlamak, guramak we synpy dolandyrmak çemeleşmelerini konkret ýagdaýlarda ulanyp bilmek, bilim prosesiniň taslamasyny taýýarlamak we dolandyrmak, meseleli ýagdaýda dogry karar kabul etmek. - synp ýolbaşçysynyň hukuk we borçlaryny bilmek, synp resminamalary bilen iş ýöredip bilmek, olaryň yzygiderliligine berjaý etmek, synp toparyny dogry emele getirmek, aragatnaşykda pedagogik etika düzgünlerine eýermek, ata-eneler bilen hyzmatdaşlygyň netijeli taraplaryny saýlamak, meseleli ýagdaýa in amatly strategik çemeleşmäni ulanmak; - pedagogik etika, nutk, tehnika, döredijilik, pedagogik edep, bilimlilik/kompetentlik,	7 sany

	aragatnaşyk medeniýeti, takt/näziklik, kreatiwlik, refleksiýa we kesplik ösüş esaslaryny bilmek we ýagdaýa laýygyny saýlap bilmek; – pedagogik ukyp we onuň görnüşlerini (didaktik ukyp, akademik ukyp, persiptiw-pedagogik ukyp, aragatnaşyk medeniýeti, bahalamak medeniýeti, tehnologik medeniýet, guramaçylyk ukyby, kommunikiw ukyp, awtoritar ukyp we başgalar) bilmek we konkret ýagdaýlarda ulanyp bilmek; – tälim tehnologiýalary (taslama esaslana bilim, problemaly bilim, hyzmatdaşlykdaky bilim, ewristik bilim, şahsa ugrukdyrylan bilim, interaktiw bilim, differensial bilim, integral bilim, oýunly bilim, inklýuziw bilim we başgalar) bilmek we ýagdaýa laýygyny saýlap bilmek; - tälimde bahalamagyň esasy düşüňjelerini (bahalamak maksady, ýörelgeleri, çemeleşmeleri, bahalamagyň görnüşleri (formatiw, diagnostika, summatiw bahalamak), metod we tehnologiýalary, serişdeler) bilmek, berlen ýagdaýa laýygyny saýlamak we bahalamak boýunça kabul edilen kararlaryň berlen ýagdaýa laýyklygyny bahalamak; - sanly sowatlylyk, emeli intellekt, döwrebap maglumat-kommunikasiýa tehnologioýalary, sanly platformalardan (emaktab.uz we başgalar) we çeşmelerinden (Microsoft Office programmalary, internet ulgamlary) peýdalanmagy bilmek.	
2.2. Ene dili we edebiýat okatmak metodikasy	– predmetiň mazmun ugruny okatmagyň çemeleşmelerini, okatmagyň usullaryny we metodlaryny bilmek we tapawutlandyrmak, berlen ýagdaýa laýygyny saýlamak, hem-de okatmak boýunça berlen bilim ýagdaýyna degişli kabul edilen kararlara baha bermek.	3 sany

Tekstlere goýulýan talaplar

3-nji tablisa

T/s	Tekstler	Mazmun talaplary	Göwrüm talaplary
1	Ylmy-köpçülikleýin tekst	<i>Akademik usulda ýazylan, belli bir ugra bagyşlanan, giň auditoriýa (hünärmen däl) niýetlenen, grafik elementleri öz içine alan ylmy-köpçülikleýin tekst (test tabşyryňlar üçin nätanyş, ulanyşdaky okuw kitaplara girizilmedik)</i>	350-500 söz

2	Çeper tekst (proza, drama)	<i>Türkmen dilinde ýazylan (ýa-da terjime edilen) çeper tekst (proza ýa-da dramatik eserden bölek) (test tabşyryňlar üçin nätanyş, ulanyşdaky okuw kitaplara girizilmedik)</i>	350-500 söz
---	-----------------------------------	--	-------------

Kognitiw başarnyklaryň bölünişi

5-nji tablisa

T/s	Kognitiw dereje	Düşündiriş	Test sani
1	Bilmek	Sapaga degişli nazary maglumatlary, adalgalary, düzgünleri, düşüňjeleri ýat tutmak, olaryň mazmunyny, maksadyny we ulanylyşyny düşüňmek.	8
2	Ulanmak	Bilim, düşüňje we proseduralary täze (nätanyş) kontekstlerde ulanyp bilmek.	35
3	Pikir ýöretmek	Faktlary, delilleri, pikirleri deňeşdirmek, derňew etmek, takmyn etmek we netije(ler) çykarmak.	7

IV. Bahalamak ölçegi

Test tabşyryňlaryň umumy ballyny hasaplamak üçin her bir dogry jogap üçin 2 ball, nädogry jogap üçin 0 ball berilýär. Hünär sapagyndan maksimal ball 100 baly guraýar.

V. Ýumşuň tertibi

Gadagan edilyän serişdeler: synag wagtynda mobil telefon, akylyly sagat, planşet ýa-da elektron ýatlatmalardan peýdalanmak gadagan edilyär.

Tertip we düzgün: nusga göçürmek, kömek sormak ýa-da kömek bermek, test synagy dowamynda gürleşmek, rugsatsyz çykamak ýaly ýagdaýlar gadagan edilyär.

Gözegçi düzgüniň bozulmagyny anyklanda, ony resmileşdirip, diňleýjini testden çykarýar we netijesi ýatyrylýar.

VI. Peýdalanmak üçin maslahat berilýän esasy edebiýatlar Ene dili:

1. 5-nji synp türkmen dili okuw kitaby(I bölek). A.Alymjanowa, O.Gaýliewa. Daşkent – 2024
2. 5-nji synp türkmen dili okuw kitaby (II bölek). A.Alymjanowa. Daşkent – 2024
3. 6-njy synp türkmen dili okuw kitaby. M.Hanmatow, A.Hanmatow, G.Welbegow. Daşkent – 2022
4. 7-nji synp türkmen dili okuw kitaby. M.Hanmatow, A.Hanmatow, K.Razzakowa. Daşkent – 2022
5. 8-nji synp türkmen dili okuw kitaby. G.Nazarowa, G.Arazowa. Daşkent – 2025
6. 9-njy synp türkmen dili okuw kitaby. I.Arazow, I.Klyçew, G.Söýünowa. Daşkent – 2025

7. 10-njy synp türkmen dili okuw kitaby. G.Nazarowa, G.Arazowa, H.Arazklyçewa. Daşkent – 2022
8. 11-nji synp türkmen dili okuw kitaby. R.Klyçew, M.Berdiýew. Daşkent – 2018

Edebiýat:

1. 5-nji synp edebiýat okuw kitaby (I bölek). A.Alymjanowa, G.Welbegow. Daşkent – 2024
2. 5-nji synp edebiýat okuw kitaby (II bölek). A.Alymjanowa, G.Welbegow. Daşkent – 2024
3. 6-njy synp edebiýat okuw kitaby. R.Klyçew, D.Arazow. Daşkent – 2022
4. 7-nji synp edebiýat okuw kitaby. G.Soýunowa, I.Arazow, S.Hydyrow. Daşkent – 2022
5. 8-nji synp edebiýat okuw kitaby. R.Klyçew, G.Welbegow. Daşkent – 2025
6. 9-njy synp edebiýat okuw kitaby. G.Welbegow, R.Klyçew. Daşkent – 2025
7. 10-njy synp edebiýat (I, II bölekler) okuw kitaby. G.Welbegow, K.Razakowa. Daşkent – 2024
8. 11-nji synp edebiýat okuw kitaby. I.Arazow, R.Klyçew. Daşkent – 2018

VII. Pedagogik mahorat va kasb standarti bo'yicha manbalar (Pedagogik ussatlyk we kespik standarty boýunça çeşmeler)

1. Mavlonova R.A., Umumiy pedagogika. Darslik. – Toshkent: Fan va texnologiyalar, 2018. – 528 b.
2. Xoliqov A. Pedagogik mahorat. Darslik, – Toshkent: “Bayoz” nashriyoti, 2025. – 504 b.
3. Tolipov O‘., Ro‘ziyeva D. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. O‘quv qo‘llanma. – Toshkent: “Innovatsiya-ziyo” nashriyoti, 2019. – 276 b.
4. Sh. Abdiraimov v.b. Ta’limda baholash va monitoring asoslari. O‘quv-uslubiy qo‘llanma. – Toshkent, TDYU nashriyoti, 2026. – 208 bet.
5. Umumiy o‘rta ta’lim maktab o‘qituvchisi kasb standarti.

***Ýatlatma:** test ýumuşlarynyň mazmuny maslahat berlen edebiýatlarda bar bolan mazmun , ugur we çemeleşmeler bilen laýyklaşdyrylýar, emma test ýumuşlary göni çeşmelerden alynmaýar. Hünär synagyna taýýarlanmak wagtynda maslahat berlen edebiýatlar ýatda saklamak serişdesi hökmünde hyzmat etmekden görä, umumy hünär taýýarlyklaryny berkitmäge ugrukdyrylan.